

Bouwhistorische verkenning met waardestelling

**Bovenkerkerweg 86, Amstelveen
Gemeente Amstelveen (NH)**

Colofon

Projectnummer
In opdracht van
Auteur
Redactie
Versie
Status

A0024
Bouwgroep Horsman & Co. Vastgoed II B.V., Lisse
M.C. van Dam
S. Moerman
1.2
Definitief

© IDDS Archeologie en Bouwhistorie
Noordwijk, juni 2021

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

INHOUDSOPGAVE:

1. VOORWOORD	3
2. HISTORISCHE INLEIDING EN BOUWHISTORISCHE SYNTHESE OP HOOFDLIJNEN	4
3. BESCHRIJVING HUIDIGE SITUATIE.....	7
3.1. Algemeen	7
3.2. Het hoofdgebouw	7
3.3. Het zomerhuis	13
4. WAARDERING EN WAARDENSTELLINGEN.....	14
4.1. Algemeen	14
4.2. Methodiek.....	14
4.3. Waardering.....	15
5. WAARDESTELLINGEN	17
6. BRONNEN	19
7. BIJLAGE: REDENGEVENDE OMSCHRIJVING	20

1. Voorwoord

In opdracht van Horsman & Co. Vastgoed II B.V. te Lisse heeft IDDS Archeologie en Bouwhistorie op 21 mei 2021 een bouwhistorische verkenning uitgevoerd naar de voormalige boerderij *Arbeid Adelt* aan de Bovenkerkerweg 86 te Amstelveen. De boerderij staat kadastraal bekend als: Amstelveen, sectie M 5795. Het hoofdgebouw en het zomerhuis hebben sinds 2010 de status van Gemeentelijk monument. Het staat onder nummer 7916 ingeschreven in het monumentenregister. De redengevende omschrijving is als bijlage opgenomen. Aanleiding voor dit onderzoek zijn de herontwikkelingsplannen voor dit complex van gebouwen dat naast het monumentale hoofdgebouw en zomerhuis ook bestaat uit enkele recente, niet monumentale bijgebouwen. Deze vielen buiten de scope van het onderzoek.

De gebouwen staan lange tijd leeg waardoor de bouwtechnische staat ernstig is verslechterd. Dit heeft tot gevolg gehad dat enige jaren geleden de achtergevel van het zomerhuis is ingestort. Bij aankomst op de locatie voor het uitvoeren van het bouwhistorisch onderzoek bleek dat de voorgevel van het zomerhuis kort daarvoor grotendeels was ingestort. Het resterende deel hield zijn verband door het restant van het raamkozijn ter hoogte van de zolder. De linkerzijgevel stond nog deels overeind, maar had geen bouwkundig verband met de rest van het gebouw. Door het deels instorten van het gebouw was ook het tussenlid waarmee het hoofdgebouw en het zomerhuis met elkaar verbonden zijn ontzet. Er is een korte risicoanalyse uitgevoerd waarna de conclusie is getrokken dat het niet verantwoord zou zijn de gebouwen te betreden, behoudens de begane grond van de stal:

- Het zomerhuis was bouwkundig instabiel door het eerder instorten van de achtergevel, de daarmee verband houdende zetting en scheuring van de rechterzijgevel en het recentelijk instorten van de voor- en linkerzijgevel;
- Om de toegang van de panden te bereiken zou langs de instabiele, deels vrijstaande linkerzijgevel gelopen moeten worden om het ontzette tussenlid te bereiken.
- De situatie was mede gevaarlijk vanwege de zeer hard wind die vanuit het zuiden, recht op het dak van het onstabiele zomerhuis waaide.
- Door de harde wind en de instabiele bouwtechnische staat van het zomerhuis was het denkbaar dat het resterende deel van de voorgevel en de zijgevel het zouden begeven. De linker zijgevel zou op het hoofdgebouw terechtkomen, dat eveneens een slechte bouwtechnische staat heeft, waaronder gescheurde gevels. Tevens zorgde de harde wind voor afschuivende dakpannen.

Alleen het stalgedeelte van het hoofdgebouw werd veilig geacht en is in ogenschouw genomen. Voorafgaande het veldwerk en tijdens de uitwerking is historisch onderzoek verricht in algemeen toegankelijke bronnen.

Noordwijk, 18 juni 2021

Michel van Dam, bouwhistoricus BNB

Figuur 1: Uitsnede uit de huidige kadastrale legger. Het perceel is met het blauwe kader aangegeven, de bebouwing is rood omkaderd. (Bron: Perceelloep.nl)

2. Historische inleiding en bouwhistorische synthese op hoofdlijnen

In 1901 wordt op ruime afstand van de Bovenkerkerweg een boerderijcomplex gebouwd naar een opzet die kenmerkend is voor de streek. Het bestaat uit een hoofdgebouw, waarin het woonhuis en de stal zijn ondergebracht, en een zomerhuis waar de boer en zijn gezin tijdens de drukke zomermaanden bivakkeren. Het zomerhuis is verdeeld in een klein woongedeelte, een forse werkkeuken (vermoedelijk met grote schouw, bakoven en waterfornuis¹) en een stal voor jongvee. Achter het hoofdgebouw is de hooiberging.

De naam van de boerderij weerspiegelt het arbeidsethos van de boerenstand: *Arbeid Adelt*. Deze naam wordt in de boogtrommel van het middelste venster in de voorgevel van het hoofdgebouw verwerkt.

Karakteristiek voor de bouwtijd is de wijze waarop het hoofdgebouw en het zomerhuis worden ontworpen. De aannemer die het ontwerp leverde is thans niet meer bekend. Het heeft er alle schijn van dat hij zich bij het ontwerp heeft laten leiden door de voorbeeldboeken voor bouwkunst die in de periode dat de boerderij werd opgetrokken veelvuldig werden geraadpleegd. In die periode was het niet ongebruikelijk dat de boer zijn, relatieve, welstand aan de buitenwereld toonde. Uiteraard ging de meeste aandacht uit naar de gevels die vanaf de openbare weg zichtbaar waren. Het ontwerp is modieus voor die tijd: eclectisch, waarbij traditionele vormen, zoals segmentbogen als afsluiting van de gevelopeningen en de vulling van de boogtrommels, gecombineerd worden met eenvoudig Chalet-achtig houtsnijwerk aan het dakoverstek. Voor de buitenwereld was zo zichtbaar dat de boer "goed boerde", en zich een groot en representatief woonhuis kon veroorloven. Een huis dat ook duidelijk was bedoeld als woning, en geen verlengde was het bedrijfsgedeelte, zoals in vroeger tijden.

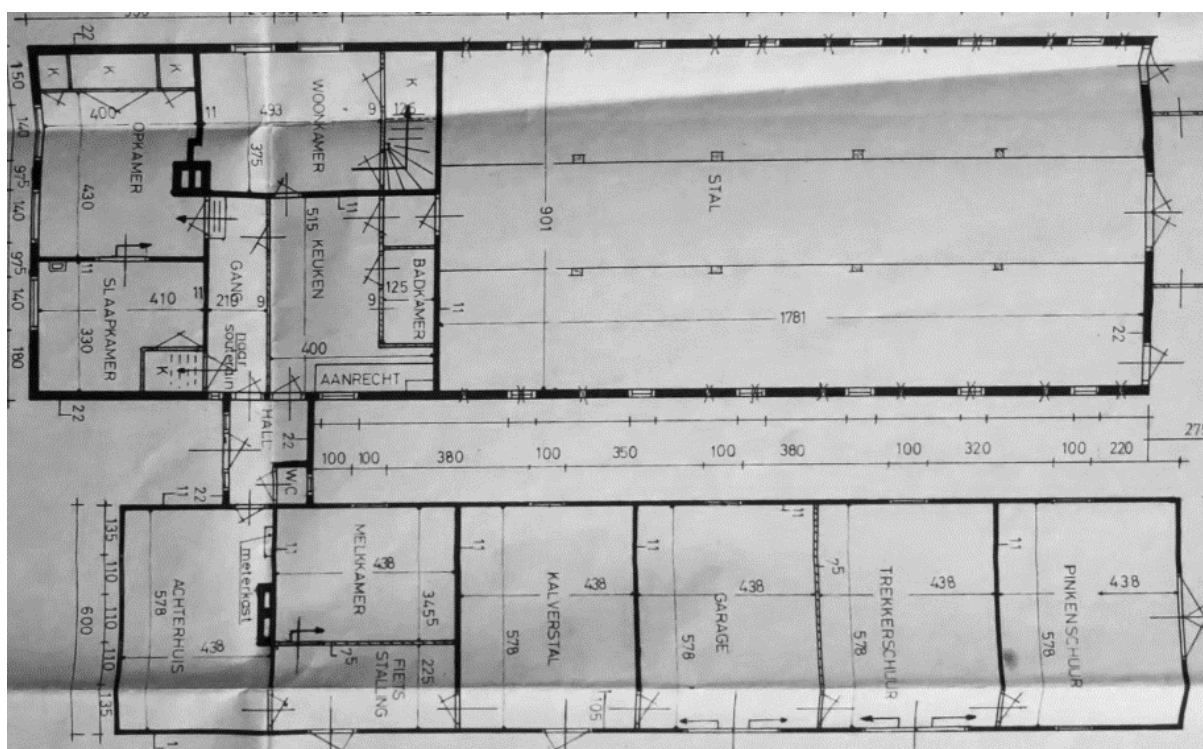
Figuur 2: De voorgevel van het hoofdgebouw ten tijde van het bouwhistorisch onderzoek. Rechts, de vulling van de boogtrommel waarin de naam van de boerderij werd verwerkt. De kleurstelling van de steen is verbleekt, maar nog afleesbaar.

¹ Uit onderzoek blijkt dat dit standardelementen zijn in zomerhuizen van boerderijen.

Deze ontwikkeling, waarin een meer duidelijke scheiding tussen wonen en werken ontstond, vond zijn oorsprong grofweg in de achttiende eeuw. Vanaf deze periode worden de oude woongedeelten aan de nieuwe woonwensen en -eisen aangepast. In de periode dat *Arbeid Adelt* wordt gebouwd, is deze ontwikkeling vrijwel voltooid. Het hoofdgebouw kon tijdens het bouwhistorisch onderzoek niet worden bezocht vanwege de bouwtechnische staat. Een bouwtekening uit het vierde kwart van de twintigste eeuw geeft inzicht in de indeling.

Achter de voorgevel bevinden zich twee ruimtes van ongelijke grootte: links de woonkamer (met haard, en bedsteden tegen de linker bouwmuur); rechts bevindt zich een slaapkamer met een kast boven de kelderentree. Vanwege de kelder, die zich over de hele breedte van het pand uitstrekt, liggen de kamers verhoogd ten opzichte van het maaiveld. Vanuit de woonkamer biedt het de boer een wijde blik over de landerijen die bij de bouw nog ten westen van de boerderij liggen. Deze woonkamer is vermoedelijk niet voor dagelijks gebruik, maar zal als *mooikamer* hebben gefungeerd, die alleen gebruikt wordt op speciale dagen. Achter de woon- en slaapkamer bevinden zich de leefruimtes waarvan de grote keuken de belangrijkste is. Een gang tussen de keuken en kamers aan de voorzijde leidt naar het tussenlid van waaruit het zomerhuis bereikbaar is. Tegen de linker bouwmuur bevindt zich de dagelijks gebruikte woonkamer, die eveneens voorzien is van een haard. Hier bevindt zich ook de trap naar de zolder. In de driebeukige stal staat het vee met de koppen naar de middenbeuk opgesteld.

De indeling van het zomerhuis is eenvoudig. De woonruimte met grote haard bevindt zich aan de voorzijde, tegen de linker bouwmuur is de melkkamer, tegen de rechter bouwmuur is vermoedelijk de karnruimte, die later als fietsenstalling wordt gebruikt. De stal kent een verdeling in vieren waarbij in het stalgedeelte dat aan het woongedeelte grenst de kalveren staan opgesteld waardoor de boer makkelijk een oogje in het zeil kan houden. De overige ruimten zijn in gebruik als wagenstalling en pinkenstal.

Figuur 3: Het grondplan van de begane grond in het hoofdgebouw en het zomerhuis in het vierde kwart van de twintigste eeuw. De voorgevels bevinden zich links. (BWT)

De voorgevel van het zomerhuis wordt voorzien van dezelfde detaillering als de voorgevel van het hoofdgebouw waardoor een aantrekkelijk ensemble ontstaat, mede vanwege de bonte maar subtiële kleurstelling van het geheel. Deze is het gevolg van de toepassing van contrasterende kleuren verblendsteen, gepolychromeerd beton in de boogtrommels en de kleurstelling van het kozijn- en raamhout.

Figuur 4: De betonnen vulling van de boogtrommel boven één van de woonkamervensters. Er werd gebruik gemaakt van een mal met een baksteenpatroon. De kleurstelling was overeenkomstig met die van de segmentboog.

3. Beschrijving huidige situatie

3.1. Algemeen

De bebouwing van de voormalige boerderij bestaat uit een driebeukig woonhuis met aangebouwde stal (hierna: hoofdgebouw) en een zomerhuis ten zuiden daarvan. Beide bouwdelen zijn oost/west georiënteerd. Het erf wordt aan de noord- en westzijde begrensd door een waterloop. In het westelijk deel van het erf staat een oude beukenboom, ten zuiden bevindt zich het restant van de boomgaard. In het oostelijk deel staat een recente hooiberging en bevinden zich enkele stallen en bijgebouwen die alle niet tot de historische bebouwing gerekend kunnen worden.

Het hoofdgebouw heeft een diep, rechthoekig grondvlak en bestaat uit een woonhuis (w) en een bedrijfsgedeelte (o) die onder één, doorlopend zadeldak zijn geplaatst dat met gesmoorde kruispannen is gedekt. Het woonhuis omvat een deels onderkelderde begane grond en een zolder; het bedrijfsgedeelte kent eenzelfde opzet, maar zonder kelder. De opzet van het zomerhuis is in hoofdlijnen vergelijkbaar met die van het hoofdgebouw. Er is sprake van een woongedeelte (w) en een bedrijfsgedeelte in het verlengde daarvan. Beide gebouwdelen zijn onder hetzelfde, doorlopende zadeldak geplaatst dat net als bij het hoofdgebouw met gesmoorde kruispannen is gedekt.

3.2. Het hoofdgebouw

3.2.1. Exterieur

De gevels van het hoofdgebouw zijn met machinaal vervaardigde bakstenen in kruisverband gemetseld en voorzien van snijvoegwerk in harde kalk. De voorgevel, een puntgevel, heeft een symmetrische opzet die bestaat uit drie kelderlichten, drie hoge opkamervensters en een zoldervenster dat centraal in de geveltop geplaatst is. Een eenvoudig sierspant met makelaar sluit de gevel af. Aan de detaillering en bonte kleurstelling van de voorgevel is duidelijk zichtbaar dat de boer zijn, relatieve, welstand aan de buitwenwereld wilde tonen. Alle gevelopeningen zijn geplaatst onder bogen die opgebouwd zijn uit gele en rode strengperssteen. De kelderlichten zijn alle geplaatst onder een eenvoudige rollaag en voorzien van diefijzers; de overige gevelopeningen zijn onder segmentbogen geplaatst waarbij de openingen van de opkamervensters aan de bovenzijde worden gekoppeld door een horizontale band van gele en rode baksteen. In de boogtrommels bij de uiterste opkamervensters bevindt zich een betonnen plaat met een baksteenstructuur in een geometrisch patroon. Oorspronkelijk waren de afzonderlijke "bakstenen" in de platen voorzien van een afwerking in geel of rood. De boogtrommel van het centrale opkamervenster is voorzien van een betonnen cartouche met florale motieven en, met Gotische letters, de naam van de boerderij: *Arbeid Adelt*. De oorspronkelijke polychrome afwerking is grotendeels vervaagd. Recht daarboven bevindt zich een in natuursteen uitgevoerde herdenkingsteen met de tekst: *op den 29 oktober / 1901 heeft / W.G. van Steenvoorden / den / eersten steen gelegd*.

Figuur 5: De door verwerking slecht leesbare steen die de eerste steenlegging herdenkt.

De vulling van de gevelopeningen is in alle gevallen nog oorspronkelijk. In de kozijnen van de opkamervensters zijn schuiframen gevat met een verdeling in zessen, waarbij het vierruits onderraam schuivend is uitgevoerd. Het zoldervenster heeft eveneens een vierruits, schuivend onderraam maar het bovenraam heeft een verdeling in achtten. De kleurstelling van het kozijnhout (licht wit/grijs natuursteen) en het raamhout (groen), draagt bij aan het levendige en bonte gevelbeeld, en sluit aan op de natuurlijke kleurstelling van de omgeving.

Figuur 6: Het centrale woonkamervenster. Duidelijk zichtbaar is dat de gevel met een bonte, maar subtiële kleurstelling werd uitgevoerd.

Figuur 7: Eén van de kelderlichten.

Zoals gebruikelijk zijn de zijgevels veel soberder uitgevoerd dan de voorgevel. Deze éénlaags gevels zijn niet voorzien van opvallende details in kleur of materiaal, maar zijn in schoonmetselwerk opgetrokken en worden met een eenvoudige goot afgesloten. In het gedeelte dat hoort bij het woonhuis bevinden zich vensters met schuiframen, de vensteropeningen zijn onder een rollaag geplaatst. Voor het overige wordt de indeling gevormd door enkele stalramen. De betonnen stalramen zijn de vervangers van oorspronkelijke gietijzeren exemplaren.

Figuur 8: De linker- en rechterzijgevel.

De achtergevel betreft een eenvoudige tuitgevel met uitgemetselde schouders en een geaccentueerde gevellijn. Over de gevelindeling kan gezegd worden dat deze symmetrisch is, en ingegeven door het gebruik van de stal. Centraal op de begane grond bevindt zich de brede deur die toegang geeft tot de deel, aan weerszijden daarvan is een mestdeur aanwezig die door de boer gebruikt werd om de mest uit de goten langs de zijmuren weg te kruien. Ter hoogte van de zolder bevindt zich centraal in de gevel het hooiluik dat aan weerszijden geflankeerd wordt door een groot oculus met gietijzeren rozetraam. De deuropeningen zijn alle geplaatst onder een strekse boog, de kozijnen en deuren lijken nog grotendeels uit de bouwtijd te dateren.

Figuur 9: De achtergevel.

3.2.2. Interieur en constructies stalgedeelte

De driebeukige opzet van het stalgedeelte wordt bepaald door de in grenenhout uitgevoerde hoofdraagconstructie die gevormd wordt door twee langsgebinten met afgeschoorde gebintstijlen. De stijlen zijn geplaatst op bakstenen poeren en een houten, afgeschuinde voetplaat. In de middenbeuk liep de boer die van daaruit het vee kon voeren met het hooi dat vanaf de zolder naar beneden werd geworpen. Hiervoor waren op enkele plekken luiken in het vloerveld opgenomen. In de zijbeuken stond het vee, met de kop naar de middenbeuk. Langs de scheiding met de midden- en zijbeuken liep een goot, afgezet met knieboomstenen, die met water voor het vee gevoed kon worden. De mest die het vee produceerde kwam terecht in de mestgoot die begrensd werd door het kruipad langs de zijgevel. In de huidige situatie is de stalvloer voorzien van een cementen afwerking. Aardige details zijn de ventilatieopeningen in de zijgevels, die met houten schuifjes open- en dichtgezet kunnen worden.

Figuur 10 : Opname van de stal in de richting van de achtergevel.

Figuur 11: Tussen de balken van de zoldervloer is een eenvoudig schuifmechaniek aangebracht.

Zoals gezegd bestaat de constructie uit twee langsgebinten, de dekbalken en de gebintstijlen zijn met een opgelegde lipverbinding op elkaar aangesloten zijn. Ook aan de zijde van de zijbeuken zijn de stijlen voorzien van een korbeel, die halfhouts aansluit op één van de balken van de enkelvoudige zolderbalklaag die over de constructie is gelegd en de gebintstijl. De vloerbalken zijn in de bouwmuren opgelegd. De constructie is, gelet op de bouwtijd, zeer traditioneel van opzet. De aansluiting van de korbeels op de dekbalken is met houten nagels gezekerd, de aansluiting op de gebintstijlen is met draadnagels gezekerd. Dit geldt ook voor de aansluiting van de gebintbalk en de gebintstijl, en de aansluitingen van de korbeels in de zijbeuken. Het hout voor de constructie werd machinaal gezaagd, er zijn dan ook geen telmerken aangetroffen. De kapconstructie wordt gevormd door een reeks spanten met kreupele stijlen en trekbalken.

Figuur 12: Opnamen van de hoofddraagconstructie.

3.3. Het zomerhuis

3.3.1. Exterieur

De gevels van het zomerhuis zijn met machinaal vervaardigde bakstenen in kruisverband gemetseld en voorzien van snijvoegwerk in harde kalk. Op basis van fotomateriaal dat werd genomen voordat de voorgevel instortte, is te zien dat deze qua opzet en detaillering gebaseerd was op de voorgevel van het hoofdgebouw. Ook bij het zomerhuis werden de vensteropeningen afgesloten met geblokte segmentbogen en waren de boogtrommels op de begane grond voorzien van een betonnen vulling met baksteen dessin. Tevens waren de segmentbogen van de vensteropeningen op de begane grond middels een horizontale band gekoppeld. Een eenvoudige gemetselde tuit vormde de beëindiging van de gevel. In de linker zijgevel, die deels schuilgaat achter het tussenlid waarmee het zomerhuis met het hoofdgebouw verbonden is, bevinden zich enkele stalramen. De indeling van de rechterzijgevel bestaat uit twee personendeuren, twee brede poortdeuren en een stalraam. Er is geen sprake meer van een achtergevel in historische zin, na het instorten van de achtergevel heeft men de opening dichtgezet met planken. De zijgevels worden afgesloten met een eenvoudige mastgoot op geprofileerde consoles.

Figuur 13: Links: de deels ingestorte voorgevel van het zomerhuis. Rechts; het houten beschot dat werd aangebracht na het instorten van de achtergevel, en de linker zijgevel.

4. Waardering en waardenstellingen

4.1. Algemeen

De hieronder opgestelde waardering van Bovenkerkerweg 86 is gebaseerd op de gegevens die het veldwerk en het historisch onderzoek hebben opgeleverd. De bouwtechnische staat, gebruikers-, ontwerpbelangen of financiële aspecten zijn niet van invloed op deze waardering. De afweging van deze belangen zal door anderen, bijvoorbeeld het bevoegd gezag, gedaan moeten worden. Hierbij dient wel rekening gehouden te worden met het gegeven dat het aantasten van waardevolle elementen beargumenteerd moet worden naarmate de waarden hoger zijn.

4.2. Methodiek

De waardering is opgesteld op basis van de criteria zoals beschreven in de Richtlijnen Bouwhistorisch Onderzoek (2009) en omvat de toetsing van de algemene historische waarde, de stedenbouwkundige waarde, de waarde vanuit de architectuurgeschiedenis, de bouwhistorische waarde en waardering van de gebruiksgeschiedenis.

De verschillende onderdelen van het object worden getoetst op de mate van gaafheid en authenticiteit, en de mate van zeldzaamheid.

- Hoge monumentale waarde wordt toegekend aan onderdelen die van fundamenteel belang zijn voor de betekenis van het object. Vanuit bouw- en cultuurhistorisch oogpunt zal gestreefd moeten worden naar volledig behoud van deze onderdelen. Aanpassingen kunnen alleen doorgevoerd worden wanneer de waarde niet wordt aangetast of wanneer deze door de aanpassing worden versterkt. Ingrepen in hoog gewaardeerde elementen moeten met zorg uitgevoerd worden, waarbij de architectuur van het object leidend en maatgevend is.

- Positieve waarde moet worden gezien als basiswaarde en wordt toegekend aan onderdelen die van belang zijn voor het object. Vanuit bouw- en cultuurhistorisch oogpunt zal gestreefd moeten worden naar zoveel mogelijk behoud van deze objecten. Aanpassing kunnen doorgevoerd worden wanneer de monumentale waarde van het geheel niet wordt aangetast.

- Indifferente waarde wordt toegekend aan onderdelen die van weinig tot geen belang zijn voor het object. Elementen die indifferent gewaardeerd worden kunnen zonder voorbehoud gewijzigd of zelfs gesloopt worden.

De verschillende monumentale waarden zijn in kleur weergegeven op de meest recente plattegronden. Omwille van de leesbaarheid van dit kaartmateriaal is voor een beperkte diepgang in detaillering gekozen. Het kaartmateriaal en de geschreven waardestelling vormen een eenheid.

In het kaartmateriaal kunnen dubbel gemarkeerde elementen voorkomen. Van een stookplaats kan bijvoorbeeld de locatie en het rookkanaal een hoge waarde hebben, en gemarkeerd worden met een blauwe stervorm, terwijl de schouwmantel geen monumentale waarde heeft, en met een gele stervorm wordt gemarkeerd. Eenzelfde situatie kan zich voordoen bij de afwerking van het interieur als bijvoorbeeld alleen het plafond nog authentiek is, en het overige van de zichtbare afwerkingen van recente datum is. In dat geval zullen er twee markeringen staan.

4.3. Waardering

4.3.1. *Algemene historische waarden*

In de Richtlijnen Bouwhistorisch Onderzoek volgt de bepaling van de algemene historische waarden op de toetsing van het object aan de hand van de onderstaande criteria:

- Als uitdrukking van (een) culturele, sociaal-economische en/of geestelijke ontwikkeling(en);
- als uitdrukking van (een) geografische, landschappelijke en/of bestuurlijke ontwikkeling(en);
- als uitdrukking van (een) technische en/of typologische ontwikkeling(en);
- vanwege de innovatieve waarde of pionierskarakter.

De boerderij, bestaande uit een hoofdgebouw en een zomerhuis, heeft een waarde vanuit algemeen historisch oogpunt. De bouw en ontwikkeling van het bescheiden agrarische complex houdt verband met de ontwikkeling van Amstelveen, dat tot ver in de twintigste eeuw een sterk agrarisch karakter had. Vanuit typologisch oogpunt is er sprake van een waardevol geheel. De wijze waarop het hoofdgebouw is ingedeeld heeft zijn oorsprong in de zeventiende eeuw en was het meest bruikbare gebouwtype voor de melkveehouderij die deze streek kenmerkt. De opkomst van het zomerhuis vindt zijn oorsprong in de achttiende eeuw, en was zó bruikbaar dat het tot ver in de twintigste eeuw werd toegepast.

4.3.2. *Ensemble- en stedenbouwkundige waarden*

In de Richtlijnen Bouwhistorisch Onderzoek volgt de bepaling van de ensemble- en stedenbouwkundige waarden op de toetsing van het object aan de hand van de onderstaande criteria:

- Als essentieel onderdeel van een groter geheel dat cultuurhistorisch, architectuurhistorisch en stedenbouwkundig van (inter)nationale betekenis is;
- vanwege de situering, verbonden met de ontwikkeling/uitbreiding van een streek, stad of wijk;
- vanwege de wijze van verkaveling/inrichting/voorzieningen;
- vanwege het aanzien van een streek, stad, dorp of wijk;
- vanwege de hoge kwaliteit van de bebouwing en de historisch- ruimtelijke relatie met groenvoorzieningen, wegen, wateren en/of de bodemgesteldheid.

De boerderij maakt deel uit van een ensemble van agrarische gebouwen langs de Bovenkerkerweg. Dit ensemble bestaat zowel uit historische boerderijen, zoals Bovenkerkerweg 86, als nieuwe boerderijen. Het geheel vormt een staalkaart die inzicht geeft in de ontwikkeling van de agrarische architectuur in dit deel van Amstelveen. Het voert te ver dit ensemble te zien als iets dat vanuit cultuurhistorisch, architectuurhistorisch en stedenbouwkundig oogpunt van (inter)nationale betekenis is. Binnen de regio kan gesteld worden dat het een belangrijk geheel is. De stedenbouwkundige waarde van Bovenkerkerweg 86 is met name gelegen in de ligging ten opzichte van de Bovenkerkerweg en de waterlopen die het erf begrenzen.

4.3.3. *Architectuurhistorische waarden*

In de Richtlijnen Bouwhistorisch Onderzoek volgt de bepaling van de architectuurhistorische waarden op de toetsing van het object aan de hand van de onderstaande criteria:

- het object is van belang voor de geschiedenis van de architectuur;
- het object is van belang binnen het oeuvre van een bouwmeester of architect;
- het object is van belang vanwege de hoogwaardige esthetische kwaliteiten van het ontwerp;
- het object is van belang vanwege de ornamentiek;
- het object is van belang vanwege de interieurafwerving, in samenhang met het exterieur.

De architectuurhistorische waarde van de boerderij is hoog. Enerzijds vanwege het representatieve karakter, als gevolg van het zorgvuldige ontwerp, anderzijds binnen de geschiedenis van de architectuur. De voorgevels van het hoofdgebouw en het zomerhuis (voordat het instortte) zijn een fraai voorbeeld van hoe de boerenstand uiting gaf aan hun hang naar representatie.

Omdat binnen de kaders van het onderzoek niet kon worden vastgesteld welke aannemer of bouwkundige het ontwerp leverde, kunnen er geen uitspraken worden gedaan die betrekking hebben op een oeuvre.

4.3.4. *Bouwhistorische waarden*

In de Richtlijnen Bouwhistorisch Onderzoek volgt de bepaling van de bouwhistorische waarden op de toetsing van het object aan de hand van de onderstaande criteria:

- vanwege het voor de geschiedenis van de bouwtechniek;
- vanwege de afleesbaarheid van de bouwgeschiedenis (historische gelaagdheid);
- vanwege het materiaalgebruik.

Vanuit bouwhistorisch oogpunt kan worden gesteld dat de bouwhistorische waarde niet hoog is. De gebruikte materialen en de toepassingen daarvan waren veelvoorkomend in de periode dat het boerderijcomplex werd gebouwd. Van een interessante historische gelaagdheid is geen sprake, mede als gevolg van de relatief lage ouderdom.

4.3.5. *Waarden met betrekking tot de gebruikshistorie*

In de Richtlijnen Bouwhistorisch Onderzoek volgt de bepaling van de gebruikshistorische waarden op de toetsing van het object aan de hand van de onderstaande criteria:

- het object is van belang vanwege een (historische) functie, gebruik of productie in het object/complex;
- het object is van belang als herinnering aan een historische gebeurtenis of prominente bewoner/gebruiker/ opdrachtgever.

De boerderij heeft tot in de twintigste eeuw als zodanig gefunctioneerd, hetgeen vanuit het oogpunt van gebruikshistorie een waardevol gegeven is. Van een prominente gebruiker of opdrachtgever is geen sprake.

5. Waardestellingen

5.1.1. *Algemene opmerkingen aangaande het hoofdgebouw en het zomerhuis*

Door de slechte bouwtechnische staat en de onveilige situatie ten tijde van het onderzoek, kunnen geen verregaande uitspraken worden gedaan over de monumentale waarden van de interieurs.

5.1.2. *Hoge monumentale waarden*

- Binnen de kaders van het onderzoek kunnen geen elementen worden aangemerkt die een hoge monumentale waarde vertegenwoordigen.

5.1.3. *Positieve monumentale waarden*

- De opzet van het complex, bestaande uit een fors hoofdgebouw en een kleiner zomerhuis, wordt positief gewaardeerd. Deze is karakteristiek voor het boerderijtype in deze streek en gaaf bewaard gebleven.

- De voorgevel van het hoofdgebouw wordt positief gewaardeerd vanwege de zorgvuldige vormgeving die in opzet, detaillering en kleurstelling gaaf bewaard is gebleven en daarom ook als zeldzaam kan worden aangeduid. De toepassing van beton in de boogtrommels, de wijze waarop de naam van de boerderij in de vormgeving is verwerkt en de gedenksteen, versterken het gevelbeeld.

- De opzet van het hoofdgebouw, bestaande uit een woonhuis en bedrijfsgedeelte, is karakteristiek en gaaf bewaard gebleven, en wordt hierom positief gewaardeerd.

- De driebeukige opzet van de stal is kenmerkend voor het staltype en gaaf bewaard gebleven en wordt hierom positief gewaardeerd.

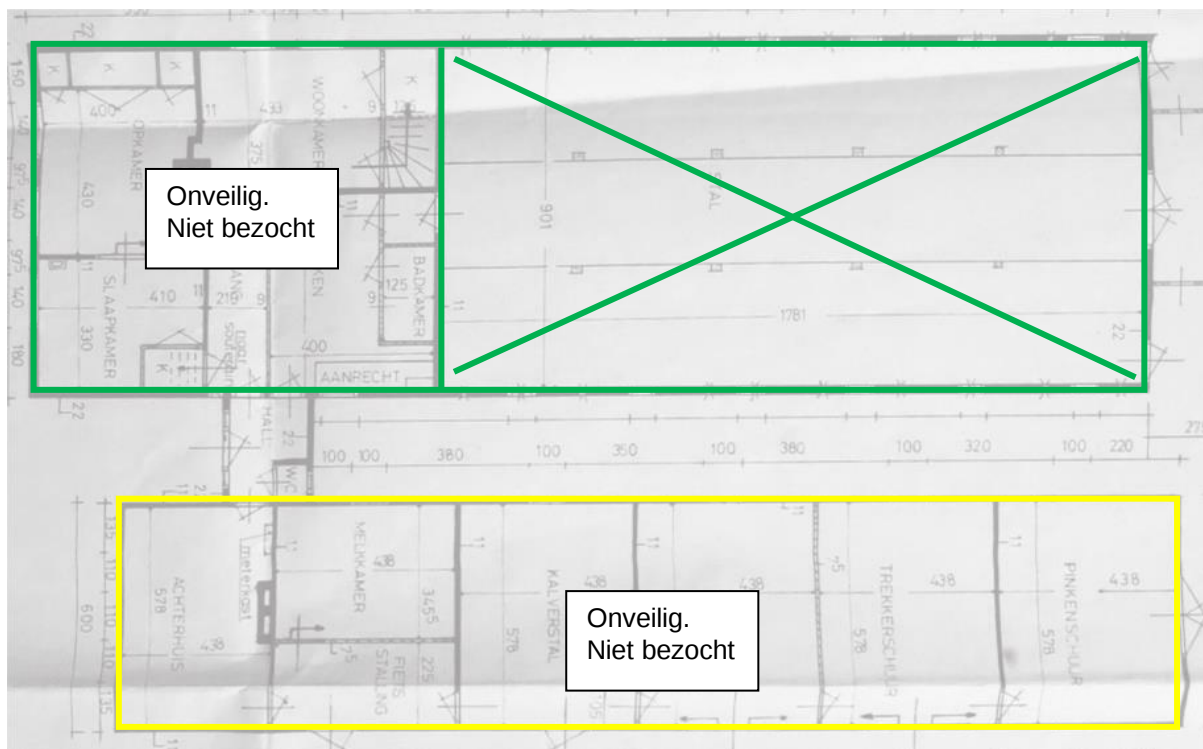
- De hoofddraagconstructie en de kapconstructie van de stal zijn gaaf bewaard gebleven, structuurbepalende elementen uit de bouwtijd van het pand en worden hierom, en vanwege de mate van gaafheid, positief gewaardeerd.

5.1.4. *Indifferente monumentale waarden*

- De aanpassingen die na de bouwtijd zijn doorgevoerd, zoals het vervangen van de stalramen, lateien en goten worden indifferent gewaardeerd.

- Het casco van het zomerhuis wordt indifferent gewaardeerd omdat door het instorten van zowel de voor- als de achtergevel, er geen sprake meer is van een architectonisch geheel.

5.1.5. Waardestellingsplattegronden

Figuur 14: De monumentale waarden in kleur geprojecteerd op de bouwtekening die in het vierde kwart van de twintigste eeuw werd gemaakt. (BWT)

Legenda

- Hoge monumentale waarde
- Positieve monumentale waarde
- Indifferente waarde
- Niet waargenomen
- X Gewelf / Balklaag / Kap
- Interieur indeling
- Interieur afwerking
- ☆ Object

6. Bronnen

Literatuur

Berends, D., 1999: *Historische houtconstructies in Nederland*, Arnhem.

Blijdenstijn, R. en R. Stenvert, 2000: *Bouwstijlen in Nederland 1040-1940*, Amsterdam.

Jellema, R., et al, 1958: *Bouwkunde, deel 5*, Delft.

Scheffer, C. en R. van Lit, 2006: *Boerenerfgoed. Het boerderijenboek van Voorschoten en Wassenaar*, Hollandse Rading.

Afbeeldingen

Alle afbeeldingen zijn gemaakt door M.C. van Dam/IDDS tenzij anders vermeld.

Over IDDS en de auteur

IDDS is een landelijk opererend multidisciplinair onderzoeks- en adviesbureau op het gebied van vraagstukken met betrekking tot grond, (ge)bouwen en milieu. Het werd in 1988 opgericht als petrochemisch adviesbureau met als specialisme het ontwerp van pijpleidingen voor het vervoer van chemicaliën en vloeistoffen. Vanaf 1997 ontwikkelde het bedrijf zich tot een bureau dat onder meer gespecialiseerd is in milieukundig bodemonderzoek, bodemsaneringen, asbestonderzoek en archeologie. Sinds 2016 is de afdeling archeologie uitgebreid met bouwhistoricus Michel van Dam.

Van Dam (1974) volgde in 2003 de deelstudie "Inleiding in de Bouwhistorie" aan de universiteit Leiden. Van 2005 tot 2016 werkte hij als bouwhistoricus bij bureau BAAC te 's-Hertogenbosch waar hij diverse bouw- en cultuurhistorische onderzoeken verrichtte. In 2015 werd Van Dam ingeschreven in het register van de Bond van Nederlandse Bouwhistorici. Hij is (mede) auteur van diverse publicaties over de historie van Noordwijk (ZH).

7. Bijlage: redengevende omschrijving

Gemeente Amstelveen – gemeentelijke monumentenlijst

redengevende omschrijving, vastgesteld op 18 december 2007

adres	: Bovenkerkerweg 86	G-3 Bovenkerkerpolder
naam object	: boerderij Arbeid Adelt met zomerhuis en kaasmakerij	postcode : 1188 XH
kadastraal	: sectie M nr 5795	monumentnr. : (7916)
bouwjaar	: 1901 (eerste steen gelegd)	

Beknopte beschrijving

Deze boerenhoeve bestaat uit een rechthoekige boerderij (woonhuis met stal) van één bouwlaag met een kapverdieping en een zomerhuis met eveneens een bouwlaag met een kapverdieping. Het woongedeelte van de boerderij is gedeeltelijk onderkelderd, hetgeen zichtbaar is door de kelderramen in de voorgevel. De entree van de boerderij bevindt zich in de verbinding tussen boerderij en zomerhuis.

De datum van de bouw is vastgelegd door de ‘eerste steen legging’:

“op den 29 october / 1901 heeft / W.G. van Steenvoorden / den / eersten steen gelegd”

- exterieur

De boerderij, stal en zomerhuis omvatten één bouwlaag en zijn opgetrokken in baksteen. De kappen zijn gedekt met donkergrijs gesmoorde kruispannen. De boerderij is gedeeltelijk onderkelderd. De voorgevels zijn gedecoreerd met banden van gele en rode steen; ook de strekken zijn op deze wijze uitgevoerd.

De gevelopeningen van de voorgevels op de begane grond zijn aan de bovenzijde voorzien van een getoogde strek waarvan de velden eveneens zijn afgewerkt met gele en rode steen. De ramen van de voorgevel in de kapverdieping hebben een toogvormige bovendorpel; zowel boven als beneden zijn de ramen nog de oorspronkelijke zesruits schuifvensters. Boven het middelste raam van de voorgevel van de boerderij is in het stucwerk de spreuk ‘Arbeid Adelt’ opgenomen.

Bij de stal (het achterste deel van de boerderij) zijn in de noordgevel de raamkozijnen vervangen door betonnen raamkozijnen. De zuidgevel van de stal bevat nog de oorspronkelijke vierkante houten raamkozijnen.

In de kap van de boerderij is aan de zuidkant een dakkapel geplaatst. Boven de staldeuren in de achtergevel van de boerderij bevinden zich twee ijzeren rozetten.

- interieur

Boerderij:

De entree van de boerenhoeve bevindt zich in de verbinding tussen boerderij en zomerhuis. Via de originele deur in de hal betreedt men het 'voorportaal' van de opkamer. Een trapje geeft toegang tot de opkamer.

De indeling van het woonhuis (het voorste deel van de boerderij) is in de loop van jaren gewijzigd. Het oorspronkelijke balkenplafond gaat schuil later aangebrachte verlaagde plafonds. Nader onderzoek zal uitwijzen of deze nog aanwezig zijn.

Zichtbaar is de gemetselde trap naar de kelder onder het voorhuis.. Deze trap geeft toegang tot een oorspronkelijke kelderruimte voorzien van een balkenplafond en een grijze plavuizenvloer. De luiken, die voor de kelderraampjes kunnen worden geplaatst, bevinden zich aan de binnenkant van de kelder. De binnenwanden zijn wit gepleisterd.

Het oorspronkelijke spoelhuis is volledig gewijzigd tot gang, keuken en douchecel. Naast de keuken ligt de huiskamer, die, hoewel gemoderniseerd, qua structuur nog intact.

De slaapkamers op de zolderverdieping van het woonhuis zijn later ingebouwd. De spantconstructies zijn origineel.

De stal, die achter het woonhuis is gelegen en daarvan gescheiden is door een dwarsmuur, is voorzien van de oorspronkelijke balken en spantconstructies.

Tussenlid:

De verbinding tussen boerderij en zomerhuis is van latere (onbekende) datum.

Zomerhuis:

Het zomerhuis is in authentieke staat. Hierin was de kaasmakerij ondergebracht; de vloer, uitgevoerd in rode steen waarin zich een flauwe goot bevindt, kozijnen, ramen en plafond zijn in originele staat. Ook aan de schuur (het oude kaashuis) achter het zomerhuis is niets gewijzigd.

Criteria

Bij de aanwijzing van objecten als gemeentelijk monument worden de navolgende criteria in aanmerking genomen:

situeringswaarde: A, C

architectonische betekenis: B, D

historische betekenis/cultuurhistorische waarde: B, C

- Uitwerking:

Situeringswaarde*

A van belang als onderdeel van een historisch stedenbouwkundig geheel en onderdeel van een historische aanleg

C van belang als additionele waarde

Architectonische betekenis**

B de typologische betekenis als goed voorbeeld van een bouwtype, gerelateerd aan de oorspronkelijke functie, vanwege materiaalgebruik en constructiewijze

D unicum in de gemeente vanwege de verschijningsvorm verbonden met bijzondere ouderdom

Historische betekenis/cultuurhistorische waarde***

- B van belang als uitdrukking van een geografische/landschappelijke ontwikkeling van de gemeente
- C van belang in verband met de zeldzaamheidswaarde qua gaafheid (exterieur), ouderdom en herkenbaarheid
- * de situeringswaarde, gelegen in de Bovenkerkerpolder en de historische aanleg (verkaveling)
- ** de situering, bouwwijze en detaillering van de verschillende onderdelen van de hoeve uit de eeuwwisseling (19^e/20^e eeuw), materiaalgebruik, samenstel van bouwelementen en de schaal
- *** de externe architectonische opzet van het pand en de bouwperiode;

Specifiek beschermingswaardige onderdelen:

Rekening houdend met de zeer slechte staat waarin het pand zich bevindt door de langdurige leegstand, worden de volgende kenmerken en onderdelen als beschermingswaardig worden aangemerkt:

- pand: De hoofdvorm van de beide massa's (boerderij en zomerhuis)
Het materiaalgebruik van kappen, gevels, kozijnen, goten, boeilijsten en windveren.*
De detaillering in de gevels.
- gevels: Het metselwerk en de raamvormen in de beide voorgevels bepalen in hoge mate de verschijningsvorm van het gebouw*
In de achtergevel van de boerderij bevinden zich enkele gietijzeren rozetten.*
De noordgevel van de boerderij is van belang in verband met de situatie, de betonnen raamkozijnen zijn echter niet beschermingswaardig
- interieur: Van de boerderij de hoofdstructuur met scheiding tussen wonen en werken.
Van het woongedeelte het voorhuis met kelder en opkamers.
Bij de demontage van de plafonds en later aangebrachte wanden zal blijken of nog originele, te behouden elementen aanwezig zijn.
Van het zomerhuis de hoofdstructuur met scheiding tussen de oorspronkelijke functie wonen en werken en de oorspronkelijke vloer van de kaasmakerij dan wel hergebruik van de stenen van de oorspronkelijke vloer van de kaasmakerij binnen of buiten de boerderij.

*Dit laat onverlet de mogelijkheid tot het doen van ingrepen in de kappen, de beide achtergevels, de zuidoostgevel van de boerderij en de noord- en zuidoostgevel van het zomerhuis, mits dezew van hoge kwaliteit zijn en de hoofdvorm niet aantasten en dienen om de gebruikswaarde te vergroten.

De zeer slechte staat waarin de voorgevel van het zomerhuis zich bevindt zal het noodzakelijk maken deze te demonteren en opnieuw op te trekken met de oorspronkelijke gevelstenen en detaillering. Voorstelbaar is het gehele zomerhuis te herbouwen, waarbij de hoofdvorm gehandhaafd dient te worden en de kap wordt voorzien van de oorspronkelijke pannen.

Situatie:

